

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Europejskiego

mgr Iga Małobęcka-Szwast

Autoreferat rozprawy doktorskiej

**„Role of big data in assessing abuse of a dominant position by
data-driven online platforms under EU competition law”**

**„Rola dużych danych w ocenie nadużycia pozycji dominującej przez
platformy internetowe oparte na danych w unijnym prawie konkurencji”**

Promotor:

prof. UW dr hab. Anna Zawidzka-Łojek

Promotor pomocniczy:

dr Paweł Marcisz

Recenzenci:

prof. UŁ dr hab. Monika Namysłowska

prof. INP PAN dr hab. Grzegorz Materna

Warszawa, grudzień 2019

I. Temat rozprawy i uzasadnienie jego wyboru

Dane stały się kluczowym zasobem gospodarki cyfrowej. Od co najmniej dekady dane uznawane są za „nową ropę”, „nową walutę” lub „nowe złoto” współczesnej gospodarki. Rozwój nowych technologii i coraz powszechniejsze wykorzystanie Internetu doprowadziły do pojawienia się olbrzymiej ilości danych i powstania nowych modeli biznesowych, które opierają się na wykorzystywaniu tzw. „dużych danych” (ang. *big data*). Wraz z tym rozwojem pojawiły się jednak nowe zagrożenia dla konsumentów i przedsiębiorstw działających w środowisku internetowym, a w konsekwencji również nowe wyzwania dla wielu dziedzin prawa, w szczególności prawa ochrony danych osobowych, prawa ochrony konsumentów oraz – czemu poświęcona jest niniejsza rozprawa doktorska – prawa konkurencji.

Duże dane (ang. *big data*), rozumiane w rozprawie jako zasób informacji charakteryzujący się na tyle dużą ilością, różnorodnością oraz dynamiką, że wymaga szczególnej technologii i metod analitycznych, aby przekształcić go w wartość, stały się kluczowym zasobem dla dostawców platform internetowych oraz niezbędnym składnikiem i podstawą świadczonych przez nich usług. Platformy internetowe, takie jak wyszukiwarki (np. Google i Yahoo), sieci społecznościowe (np. Facebook i LinkedIn) i platformy handlu elektronicznego (np. Amazon, Allegro), opierają swoją działalność na przetwarzaniu i monetyzacji danych (w szczególności danych osobowych użytkowników), a duże dane stały się siłą napędową ich praktyk rynkowych. O przewadze konkurencyjnej przedsiębiorstw internetowych w coraz większym stopniu decydują ilość, różnorodność i jakość kontrolowanych danych oraz zdolność do ich przetwarzania dla własnego zysku, innymi słowy, umiejętne wykorzystanie dużych danych.

W kontekście tych zmian wskazuje się, że zdolność do analizowania i posiadanie dostępu do dużych zbiorów danych mogą stanowić źródło siły rynkowej dla dominujących graczy rynkowych. Dostawcy platform internetowych, świadomi korzyści płynących z posiadania i przetwarzania znacznych ilości danych, coraz częściej stosują strategie mające na celu uzyskanie i utrzymanie przewagi w zakresie danych nad konkurentami. Rolę, jaką przedsiębiorstwa internetowe przywiązują do danych, odzwierciedlają stosowane przez nie praktyki rynkowe oraz strategie biznesowe. Warto w tym zakresie wskazać w szczególności na coraz powszechniejsze praktyki platform internetowych, które w zamian za udostępnianie „darmowych” usług czy produktów pozyskują olbrzymie ilości danych na temat

użytkowników, jak również na rosnącą liczbę koncentracji, które mają na celu pozyskanie dostępu do unikatowego zbioru danych lub technologii, która umożliwi ich przetwarzanie (w tym kontekście warto wskazać np. na przejęcie przez Facebook bezpłatnego komunikatora WhatsApp w 2014 r. za 19 miliardów dolarów).

Jednocześnie trudno jednoznacznie stwierdzić, czy wykorzystywanie dużych danych przez platformy internetowe wpływa w sposób pozytywny czy negatywny na rynek, konkurentów i dobrobyt konsumentów. Choć wykorzystywanie dużych danych przez platformy internetowe przynosi wymierne korzyści konsumentom (np. poprzez zmniejszenie asymetrii informacyjnej między dostawcą a użytkownikiem, czy bezpłatny dostęp do pewnych kategorii usług internetowych o dużym praktycznym znaczeniu, takich jak wyszukiwarka internetowa), to może ono również prowadzić do wzmocnienia siły rynkowej dominujących przedsiębiorstw, ograniczenia konkurencji oraz bezpośrednio lub pośrednio do eksploataowania słabszych uczestników rynków, w szczególności konsumentów. Komisja Europejska, zdając sobie sprawę ze znaczenia dużych zbiorów danych i platform internetowych dla funkcjonowania gospodarki cyfrowej oraz ich niejednoznacznej oceny z perspektywy prawa konkurencji, umieściła zarówno duże zbiory danych, jak i platformy internetowe w centrum unijnej strategii jednolitego rynku cyfrowego.

Na tle powyższych ustaleń, powstaje pytanie, które uczyniłam przedmiotem rozprawy, czy istniejące narzędzia unijnego prawa konkurencji służące ocenie nadużycia pozycji dominującej, wywodzące się z art. 102 TFUE są w stanie uwzględnić specyfikę funkcjonowania platform internetowych opartych na danych i zagrożeń dla konkurencji wynikających z korzystania przez nie z dużych danych. Temat rozprawy jest tym bardziej aktualny, że organy ochrony konkurencji (zarówno na poziomie unijnym, jak i poszczególnych państw członkowskich) mają do czynienia z coraz większą liczbą potencjalnie antykonkurencyjnych praktyk platform internetowych, które są związane z wykorzystywaniem przez te platformy dużych danych. Niemniej jednak jak dotąd nie wypracowano jednolitego podejścia do tego typu praktyk na poziomie sądów i organów stosujących prawo konkurencji w Unii Europejskiej. Zarówno orzecznictwo sądów unijnych, jak i praktyka decyzyjna Komisji Europejskiej w tym zakresie są wciąż skromne i nie pozwalają na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków.

Problem naukowy wyznaczony tytułem rozprawy można uznać również za nieopracowany doktrynalnie. Opublikowano bowiem zaledwie kilka opracowań dotyczących

wpływu dużych danych na politykę konkurencji lub poświęconych konkretnym, wybranym zagrożeniom dla konkurencji, wynikającym z wykorzystywania dużych danych przez przedsiębiorstwa, które jednak pomijają inne istotne zagadnienia z tym związane. Żadne z dotychczasowych opracowań nie odnosi się jednak całościowo do zagadnienia roli dużych danych w ocenie nadużycia pozycji dominującej przez platformy internetowe. Rozprawa aspiruje do wypełnienia zauważonej luki w piśmiennictwie, stanowiąc próbę monograficznego opracowania zagadnienia naukowego, które jak dotąd nie doczekało się kompleksowej analizy.

W tym kontekście należy również krótko wyjaśnić, dlaczego zdecydowałam się na przygotowanie rozprawy w języku angielskim. Należy zauważyć, że większość opracowań naukowych dotyczących podejmowanej przeze mnie tematyki opublikowana została w języku angielskim. W tym też języku toczy się dyskurs naukowy, w którym, dzięki niniejszej pracy, chciałam wziąć udział. Uważam, że dzięki przygotowaniu dysertacji w języku angielskim będę miała możliwość skonfrontowania wyników moich badań z szerszą grupą odbiorców, nie tylko w Polsce, ale również poza jej granicami.

II. Cele i pytania badawcze

Głównym celem rozprawy jest odpowiedź na pytanie: czy, a jeśli tak, to w jaki sposób należy dostosować unijne ramy prawne dotyczące oceny nadużywania pozycji dominującej wynikające z art. 102 TFUE, aby uwzględnić zagrożenia dla konkurencji związane z powszechnym wykorzystaniem dużych danych przez platformy internetowe oparte na danych.

Cel badawczy postanowiłam osiągnąć w szczególności dzięki odpowiedzi na cztery pytania badawcze: (1) czy ramy prawne stosowane obecnie w UE do oceny siły rynkowej przedsiębiorstwa pozwalają na należyte uwzględnienie wpływu dużych danych na siłę rynkową platform internetowych opartych na danych, a jeżeli nie, to w jaki sposób należy je dostosować; (2) czy ramy prawne stosowane obecnie w UE w celu definiowania rynku właściwego pozwalają na uwzględnienie specyfiki funkcjonowania platform internetowych opartych na danych, a jeżeli nie, to w jaki sposób należy je dostosować; (3) czy duże dane przyczyniają się do pojawienia się nowego typu nadużycia opartego na danych; (4) czy instrumenty stosowane obecnie w Unii Europejskiej do oceny nadużywania pozycji dominującej na podstawie art. 102 TFUE są wystarczająco elastyczne, aby przeciwdziałać potencjalnym nadużyciom opartym na danych popełnianym przez platformy internetowe.

W rozprawie postawiłam następujące hipotezy badawcze: (1) duże dane stanowią przewagę konkurencyjną dla platform internetowych opartych na danych i są ważnym czynnikiem wpływającym na ich siłę rynkową; (2) duże dane przyczyniają się do pojawienia się nowego rodzaju praktyk opartych na danych, które mogą stanowić nadużycie pozycji dominującej; (3) obecne ramy prawne UE w zakresie oceny nadużywania pozycji dominującej zgodnie z art. 102 TFUE należy dostosować, aby uwzględnić specyfikę platform internetowych opartych na danych, rolę dużych danych w ich działalności oraz potencjalną sprzeczność z prawem praktyk związanych z wykorzystaniem danych.

III. Metodologia badań

Metody badawcze wykorzystane w rozprawie zostały dostosowane do badanej dziedziny prawa (tj. prawa konkurencji Unii Europejskiej) oraz ustalonego celu i pytań badawczych. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w pracy jest metoda formalno-dogmatyczna. Rozprawa opiera się na analizie odpowiedniego unijnego prawodawstwa, orzecznictwa sądów unijnych, praktyki decyzyjnej Komisji, dokumentów i raportów wydanych przez Komisję, OECD i krajowych organów ochrony konkurencji, a także literatury. W bardziej ograniczonym zakresie omawiane są również orzeczenia sądów i decyzje organów ochrony konkurencji z innych jurysdykcji, w tym w szczególności państw członkowskich. Odwołanie się do orzecznictwa z innych jurysdykcji jest szczególnie wartościowe ze względu na fakt, iż orzecznictwo sądów unijnych i praktyka decyzyjna Komisji w zakresie badanej problematyki są wciąż stosunkowo ograniczone.

Pomimo iż rozprawa stanowi studium z zakresu prawa konkurencji UE, to ze względu na fakt, iż jej temat jest nieodłącznie związany z prawem ochrony danych osobowych, uwzględniono również obowiązujące przepisy o ochronie danych osobowych i odpowiednią literaturę. Ponadto, ze względu na fakt, że prawo konkurencji jest dziedziną prawa, w której szczególne znaczenie odgrywa ekonomia, analizie poddana została również obszerna literatura ekonomiczna, w szczególności w dziedzinie platform wielostronnych i dynamicznych rynków cyfrowych. W zakresie, w jakim rozprawa opiera się na literaturze ekonomicznej i wyciąga z niej wnioski, wykorzystywane są również metody właściwe dla ekonomicznej analizy prawa. W tym kontekście należy podkreślić, że wpływ dużych danych na siłę rynkową platform internetowych nie jest badany metodami badawczymi stosowanymi w naukach ekonomicznych, lecz w oparciu o przegląd i analizę literatury ekonomicznej oraz wyciągniętych z niej wniosków. Ponadto w pewnym stopniu rozprawa opiera się również na

przeanalizie odpowiedniej literatury biznesowej i praktyk biznesowych wybranych platform internetowych (w tym warunków świadczenia usług, polityki prywatności i komunikatów prasowych), które pozwalają na lepsze zrozumienie ich zachowań rynkowych.

W konsekwencji analiza ściśle prawna została uzupełniona o rozważania ekonomiczne i praktyczne dotyczące funkcjonowania wybranych platform internetowych (tj. wyszukiwarek, sieci społecznościowych i platform handlu elektronicznego). W pracy zastosowałam zatem podejście multidyscyplinarne, które łączy analizę literatury prawnej, ekonomicznej i biznesowej oraz praktycznych aspektów działalności platform internetowych. Wnioski wywiedzione z tej kompleksowej analizy są następnie uwzględniane w badaniu tego, w jaki sposób unijne ramy prawa konkurencji mogą być zastosowane do platform internetowych opartych na danych. Jednocześnie pomagają w identyfikacji czynników, które powinny mieć szczególne znaczenie w ocenie ich siły rynkowej.

Rozprawa uwzględnia stan prawny oraz orzecznictwo na dzień 14 lipca 2019 r. Oznacza to, że praca nie uwzględnia orzecznictwa, decyzji Komisji Europejskiej, raportów oraz informacji prasowych, które zostały wydane po tej dacie.

IV. Struktura rozprawy i ustalenia badawcze

Struktura dysertacji została podporządkowana jej celowi oraz pytaniom badawczym i obejmuje wstęp, cztery rozdziały w ujęciu problemowym oraz podsumowanie.

Wstęp zawiera wprowadzenie w tematykę pracy doktorskiej oraz uzasadnienie jej wyboru. Ujęto w nim także omówienie celu, pytań i hipotez badawczych, jak również zastosowanych metod badawczych. We wstępie przedstawiono również w sposób ogólny strukturę pracy.

Rozdział pierwszy poświęcony jest przedstawieniu koncepcji dużych danych jako podstawy modeli biznesowych platform internetowych opartych na danych. Rozdział ten został podzielony na dwa podrozdziały. W pierwszym z nich sformułowana została definicja big data, która odzwierciedla główne cechy charakterystyczne dużych danych (tzw. „4Vs dużych danych”). Następnie omówione zostały główne cechy ekonomiczne danych, co pozwala na zrozumienie wpływu, jaki duże dane mogą mieć na konkurencję między platformami internetowymi i które łącznie odróżniają dane od innych aktywów posiadanych przez przedsiębiorstwa. Wyjaśniono również różnice między danymi osobowymi i nieosobowymi i znaczenie tego rozróżnienia dla prawa konkurencji. W drugim podrozdziale

omówiono, dlaczego, w jakich przypadkach i w jakim zakresie duże dane mogą stanowić źródło przewagi konkurencyjnej dla platform internetowych. W tym celu przedstawiono m.in. proces powstawania wartości (monetyzacji) danych, a także korzyści, jakie przynosić może wykorzystanie dużych danych, zarówno dla platform internetowych, jak i dla konsumentów. W tym podrozdziale rozważono również, czy dane mogą stanowić barierę wejścia lub ekspansji dla potencjalnych lub obecnych konkurentów. Rozdział ten wieńczy konkluzja, że pewne cechy dużych danych, możliwości ich wykorzystania przez platformy internetowe oraz cechy rynków cyfrowych mogą stwarzać potencjalne ryzyko zakłócenia konkurencji.

Celem rozdziału drugiego było ukazanie głównych cech platform internetowych opartych na danych oraz wyjaśnienie, jaki mogą mieć one wpływ na analizę antymonopolową, w szczególności w przypadkach związanych z potencjalnym nadużyciem pozycji dominującej. W tym celu w pierwszej kolejności zaproponowano definicję platform internetowych jako przedsiębiorstw działających na rynkach dwu- lub wielostronnych, które wykorzystują Internet dla umożliwienia interakcji między odrębnymi, lecz współzależnymi grupami użytkowników, generując wartość dla co najmniej jednej z tych grup. Platformy internetowe nie tworzą jednak jednolitej kategorii i działają na podstawie różnych modeli biznesowych, zakładających często odmienne modele uzyskiwania przychodów.

W swoich rozważaniach koncentruję się na platformach internetowych opartych na danych, w szczególności w zakresie, w jakim występują w relacjach B2C, czyli takich platformach, które są w posiadaniu dużej ilości danych, zwłaszcza danych osobowych, a ich model biznesowy opiera się na przetwarzaniu i wydobywaniu wartości z tych danych, w przypadku których po jednej ze stron zawsze występują konsumenci, a po drugiej profesjonalne podmioty. Do tego typu platform zaliczam w szczególności wyszukiwarki internetowe, platformy społecznościowe i platformy handlu elektronicznego (platformy e-commerce) i to właśnie te platformy zostały bardziej szczegółowo omówione w tym rozdziale. W pracy przedstawione zostały również modele uzyskiwania przychodów przez platformy internetowe oraz rola, jaką duże dane odgrywają w ich działalności. Celem tej części rozważań jest lepsze zrozumienie motywacji, które kierują platformami w projektowaniu ich strategii rynkowych.

Platformy internetowe wykazują szereg cech odróżniających je od konwencjonalnych jednostronnych modeli biznesowych, które mają istotne implikacje dla ich zachowań rynkowych, a w konsekwencji także dla oceny tych zachowań z perspektywy prawa

konkurencji. Cechy te obejmują w szczególności: wielostronny charakter platform internetowych oraz okoliczność działania na dynamicznych rynkach cyfrowych. Do czynników, które mogą mieć wpływ na funkcjonowanie platform internetowych, a które są konsekwencją prowadzenia działalności na rynkach cyfrowych, zaliczyłam m.in. korzyści skali i zakresu, efekty sieci, pętlę pozytywnego sprzężenia zwrotnego, asymetryczną politykę cenową i zjawisko „bezpłatnych” usług internetowych, koszty zmiany dostawcy i „uzależnienie” klienta, wzorzec korzystania z usług przez użytkowników (*multi-homing* lub *single-homing*), zróżnicowanie produktów, innowacyjność jako parametr konkurencji i „przechyłanie” rynku (ang. *market tipping*), przy czym nie wszystkie z nich będą występować (lub występować w tym samym stopniu) w przypadku każdej platformy internetowej. Jednocześnie zbadalam, jaki wpływ mogą mieć zidentyfikowane cechy i czynniki na konkurencję między platformami internetowymi i doszłam do wniosku, że w pewnych sytuacjach mogą one powodować bariery wejścia lub ekspansji dla konkurentów oraz umacniać siłę rynkową dominujących przedsiębiorstw. Rozważania przeprowadzone w tym rozdziale prowadzą jednocześnie do konkluzji, że cechy charakterystyczne platform internetowych (w szczególności ich wielostronny charakter) mogą wpływać na wyniki analizy antymonopolowej na każdym jej etapie i z tego względu powinny być na każdym z tych etapów brane pod uwagę przez organy ochrony konkurencji.

W rozdziale trzecim przeanalizowałam, czy i w jakim zakresie unijne ramy prawne dotyczące oceny siły rynkowej, w szczególności koncepcje definicji rynku właściwego, siły rynkowej i pozycji dominującej, znajdują zastosowanie do platform internetowych opartych na danych, oraz czy pozwalają one na uchwycenie kluczowej roli, jaką odgrywają duże dane w ich działalności. Rozdział ten składa się z dwóch głównych części, które odpowiadają dwuetapowemu podejściu do oceny pozycji dominującej w świetle art. 102 TFUE. W konsekwencji, w pierwszej kolejności analizie poddane zostało zagadnienie definicji rynku właściwego w przypadku platform internetowych opartych na danych. W tym względzie zaproponowano zdefiniowanie oddzielnych rynków dla każdej grupy klientów platformy internetowej i uwzględnienie wzajemnych zależności istniejących między tymi grupami podczas dalszej analizy, zgodnie z tzw. wielorynkowym podejściem do definicji rynku właściwego. Chociaż szczególne cechy platform internetowych i duże dane rodzą trudności w zakresie stosowania tradycyjnych narzędzi służących wyznaczeniu rynku właściwego, w mojej ocenie nie ma potrzeby wprowadzania istotnych zmian w tym względzie. Uważam, że

rola dużych danych w działalności platform internetowych może być odpowiednio i wystarczająco uwzględniona na etapie oceny siły rynkowej.

W drugim kroku, w celu uchwycenia wpływu dużych danych na siłę rynkową platform internetowych, proponuję dostosowanie obecnych ram prawnych oceny pozycji dominującej do specyfiki platform internetowych opartych na danych, w tym uzależnienie ich modeli biznesowych od dużych danych. W zależności od okoliczności przedmiotowej sprawy, przy ocenie siły rynkowej platform internetowych rekomenduję zwrócenie szczególnej uwagi na następujące czynniki: (1) bezpośrednie i pośrednie efekty sieci, (2) wzorzec korzystania z usług (tj. *multi-homing* lub *single-homing* użytkowników) i stopień zróżnicowania platformy, (3) koszty zmiany dostawcy i efekt „uzależnienia” klienta, zarówno po stronie użytkowników, jak i reklamodawców, (4) potencjalną konkurencję oraz (5) dostęp do danych istotnych dla konkurencji i możliwość ich monetyzacji. Powyższe czynniki mogą prowadzić do wzmocnienia albo osłabienia siły rynkowej platform internetowych opartych na danych, a ich rzeczywistą rolę należy oceniać indywidualnie w każdej sprawie. Podkreślenia wymaga fakt, że żaden z powyższych czynników analizowany odrębnie nie świadczy jednoznacznie o znaczącej sile rynkowej. W mojej ocenie, w celu uchwycenia rzeczywistej siły rynkowej platform internetowych opartych na danych, organy ochrony konkurencji powinny uwzględnić wskazane czynniki łącznie z innymi wskaźnikami tradycyjnie wykorzystywanymi przy ocenie siły rynkowej przedsiębiorstwa.

Ustaliłam jednocześnie, że w pewnych okolicznościach duże dane mogą zapewniać przewagę konkurencyjną i wpływać na siłę rynkową platform internetowych opartych na danych. Sytuacja taka będzie miała miejsce, gdy określone dane są niezbędne do świadczenia określonych usług i konkurowania na równi z przedsiębiorstwem dominującym, konkurenci nie mogą tych danych zastąpić, powielić lub inny sposób uzyskać do nich dostępu, a przedsiębiorstwo, które posiada uprzywilejowany dostęp do takich danych, ma możliwość ich przetwarzania i efektywnego wykorzystywania (monetyzacji). Niemniej jednak duże dane powinny być postrzegane jako jeden z wielu czynników świadczących o pozycji dominującej, który należy oceniać w połączeniu z innymi istotnymi czynnikami. W szczególności, uprzywilejowany dostęp do dużych zbiorów danych i lepsze możliwości ich monetyzacji nie mogą stanowić jedynej podstawy do stwierdzenia, że przedsiębiorstwo posiada pozycję dominującą.

Rozdział czwarty dotyczy nadużywania pozycji dominującej przez platformy internetowe w oparciu o dane. W rozdziale tym wykazałam, że pojawienie się dużych danych jako kluczowego zasobu w działalności platform internetowych może prowadzić do wyodrębnienia nowej kategorii praktyk stanowiących nadużycie pozycji dominującej na gruncie art. 102 TFUE. Pojęcie nadużycia opartego na danych obejmuje różne rodzaje praktyk, których cechą wspólną jest to, że motywowane są chęcią gromadzenia jak największej ilości danych, mają na celu uniemożliwienie konkurentom dostępu do cennych zbiorów danych, albo są możliwe dzięki kontroli nad określonymi zbiorami danych. Bazując na dotychczasowej praktyce orzeczniczej i decyzyjnej Komisji Europejskiej oraz na literaturze przedmiotu, przedstawiłam przykładowy katalog jednostronnych praktyk platform internetowych opartych na danych, które mogą prowadzić do nadużycia pozycji dominującej w rozumieniu art. 102 TFUE, a które wynikają z wykorzystywania przez te platformy dużych danych.

Zgodnie z powszechnie stosowanym podziałem takich praktyk, dzielę je na praktyki wykluczające oraz eksploatacyjne. Do potencjalnie wykluczających praktyk zaliczam: odmowę udzielenia dostępu do danych, które są niezbędnym wkładem dla produktu lub usługi, wiązanie w celu wykorzystania swojej przewagi w zakresie danych na innych rynkach, uniemożliwienie konkurentom dostępu do danych poprzez zawieranie umów o wyłączności, wykorzystanie danych przez platformy zintegrowane pionowo w celu faworyzowania własnych produktów lub usług oraz kopiowanie treści internetowych konkurentów (tzw. *scraping*). Z kolei za praktyki potencjalnie eksploatacyjne uznaję: nadmierne gromadzenie danych, stosowanie spersonalizowanych cen i dyskryminacji cenowej, naruszenie zasad ochrony danych osobowych, czy narzucanie ograniczeń dotyczących przenoszenia danych.

Należy podkreślić, że potencjalne nadużycia oparte na danych nie są jednolitą kategorią i obejmują szeroki zakres praktyk, które mogą znacząco różnić się między sobą pod względem charakteru i oceny w świetle prawa konkurencji. Co ważne, ustalenie abuzywnego charakteru tych praktyk nie zawsze jest oczywiste i wymaga starannej oceny potencjalnie antykonkurencyjnych skutków i szkody dla konsumentów wynikających z tego typu praktyk. Ponadto, pomimo iż zastosowanie ugruntowanych teorii szkody do niektórych ze zidentyfikowanych praktyk może rodzić trudności, podobnie jak ustalenie, że praktyki te stanowią nadużycie w rozumieniu art. 102 TFUE, analiza, którą przeprowadziłam w pracy prowadzi do wniosku, że art. 102 TFUE jest narzędziem wystarczająco elastycznym, aby na jego podstawie dokonywać oceny potencjalne abuzywnych praktyk opartych na danych. W

tym rozdziale rozważam również, czy zidentyfikowane przeze mnie praktyki platform internetowych oparte na danych mogą być obiektywnie uzasadnione względami związanymi z ochroną danych i korzyściami płynącymi z wykorzystania dużych zbiorów danych. Choć potencjalnie taka możliwość istnieje, to mając na względzie dotychczasową praktykę decyzyjną Komisji Europejskiej i orzecznictwo sądów unijnych wydaje się mało prawdopodobne, że instytucje te zaakceptują tego typu obiektywne uzasadnienie.

W końcowej części dysertacji podsumowałam jej ustalenia i przedstawiłam główne wnioski płynące z przeprowadzonych badań. Zawarłam w niej odpowiedzi na pytania badawcze oraz zweryfikowałam hipotezy badawcze przedstawione we wstępie rozprawy.

V. Podsumowanie przeprowadzonych badań

W pracy dowiedziono, że duże dane stały się kluczowym zasobem dla dostawców platform internetowych i niezbędnym wkładem do ich usług. Przyczyniają się do sukcesu rynkowego dominujących platform internetowych, takich jak Google, Facebook czy Amazon, których modele biznesowe opierają się na przetwarzaniu i monetyzacji danych i są siłą napędową ich zachowań rynkowych. W związku z tymi zmianami konieczne stało się uchwycenie stale rosnącej roli dużych danych w działalności platform internetowych i ich praktykach rynkowych w świetle prawa konkurencji Unii Europejskiej.

Na podstawie analizy materiału badawczego przeprowadzonej w poszczególnych rozdziałach rozprawy doszłam do wniosku, że unijne ramy prawne będące podstawą oceny nadużywania pozycji dominującej na podstawie art. 102 TFUE powinny zostać dostosowane, tak aby uwzględniały one zagrożenia dla konkurencji wynikające z powszechnego wykorzystania dużych danych przez platformy internetowe oparte na danych. Komisja Europejska, jak również krajowe organy ochrony konkurencji, przystępując do oceny praktyk rynkowych platform internetowych opartych na danych powinny wziąć pod uwagę specyfikę platform internetowych i wpływ wykorzystywania przez nie dużych danych. W szczególności, wspomniana specyfika polega na wielostronnym charakterze platform internetowych, znaczeniu innych czynników, takich jak efekty sieciowe, asymetryczna polityka cenowego, *multi-homing* i innowacyjność, dla ich funkcjonowania, ich zależności od dużych danych, oraz na tym, że chęć gromadzenia i wyłącznej kontroli nad danymi może stanowić uzasadnienie dla ich praktyk rynkowych.

Zgodnie z tradycyjnym podejściem do oceny nadużywania pozycji dominującej, należy odnieść się do sugestii zmian w zakresie poszczególnych etapów oceny zgodnie z art. 102 TFUE, tj. definicji rynku właściwego, pozycji dominującej oraz nadużycia pozycji dominującej. Na etapie definiowania rynku proponuję wyznaczenie oddzielnych rynków dla każdej grupy użytkowników platformy internetowej i uwzględnienie wzajemnych zależności między nimi w dalszej analizie antymonopolowej, zgodnie z tzw. wielorynkowym podejściem do definicji rynku właściwego. Chociaż Komisja Europejska zazwyczaj wyznacza dwa odrębne rynki w przypadku platform wielostronnych, wydaje się, że do tej pory nie uwzględniła w swoich ocenach współzależności istniejących między różnymi stronami platformy. Z tego względu, należy postulować dostosowanie praktyki decyzyjnej Komisji do proponowanego podejścia, tak aby zapobiec potencjalnym błędom w egzekwowaniu prawa konkurencji, które mogą wynikać z niepoprawnego wyznaczenia rynku właściwego. W odniesieniu do narzędzi tradycyjnie stosowanych przy definiowaniu rynku właściwego, doszłam do wniosku, że choć niewątpliwie specyfika platform internetowych i uzależnienie ich funkcjonowania od dużych danych mogą rodzić trudności w zakresie ich stosowania, to nie ma potrzeby wprowadzania istotnych zmian w tym względzie. W szczególności wykazałam, że rola dużych danych dla funkcjonowania platform internetowych może być odzwierciedlona na etapie definiowania rynku tylko w nielicznych przypadkach, w których dane są faktycznie przedmiotem obrotu – w tym przypadku co do zasady możliwe wydaje się zdefiniowanie oddzielnego rynku danych. W pozostałych sytuacjach, rola dużych danych w działalności platform internetowych może być odpowiednio i wystarczająco uwzględniona na etapie oceny siły rynkowej.

W zakresie oceny siły rynkowej postuluje zwrócenie szczególnej uwagi na następujące czynniki: (1) bezpośrednie i pośrednie efekty sieci, (2) wzorzec korzystania z usług (tj. *multi-homing* lub *single-homing* użytkowników) i stopień zróżnicowania platformy, (3) koszty zmiany dostawcy i efekt „uzależnienia” klienta, zarówno po stronie użytkowników, jak i reklamodawców, (4) potencjalną konkurencję oraz (5) dostęp do danych istotnych dla konkurencji i możliwość ich monetyzacji. W celu uchwycenia rzeczywistej siły rynkowej platform internetowych opartych na danych, Komisja Europejska powinna dokładnie zbadać wszystkie powyższe czynniki łącznie z tradycyjnymi wskaźnikami siły rynkowej. Chociaż niektóre z tych kryteriów były już wcześniej uwzględniane przez Komisję w ramach oceny praktyk jednostronnych, wpływ dużych danych na siłę rynkową przedsiębiorstw nie był dotychczas przedmiotem jej badań. Z tego względu proponuję uzupełnienie istniejących ram

oceny siły rynkowej przedsiębiorstw o zagadnienie dostępu do danych istotnych dla konkurencji i możliwości ich monetyzacji. Jak bowiem wykazano w rozprawie, duże dane mogą, pod pewnymi warunkami, wpływać na siłę rynkową platform internetowych, między innymi przyznając przewagę konkurencyjną dominującym dostawcom lub podnosząc bariery wejścia i ekspansji.

W odniesieniu natomiast do oceny nadużyć, tj. ostatniego etapu oceny dokonywanej na podstawie art. 102 TFUE, analiza przeprowadzona w pracy prowadzi do wniosku, że art. 102 TFUE jest narzędziem wystarczająco elastycznym, aby na jego podstawie dokonywać oceny potencjalne abuzywnych praktyk opartych na danych. Niemniej jednak rekomenduję, aby Komisja z rozwagą i pewną kreatywnością korzystała z istniejących ram prawnych w celu zapobiegania zagrożeniom, które mogą wynikać z jednostronnych praktyk platform internetowych opartych na danych. W szczególności, należy mieć na względzie, że platformy internetowe mogą stosować praktyki, które mogą różnić się od tradycyjnie wyróżnianych nadużyć i mogą nie przystawać do żadnej z utrwalonych teorii szkody.

Na koniec należy zauważyć, że chociaż praca koncentruje się głównie na roli dużych danych w ocenie nadużywania pozycji dominującej przez platformy internetowe oparte na danych, to znaczenie wniosków uzyskanych z analizy może wykraczać poza wąskie ramy określone przedmiotem rozprawy. W szczególności, ustalenia dotyczące roli dużych danych w zakresie działalności platform internetowych, definicji rynku właściwego i oceny siły rynkowej mogą być równie cenne dla oceny praktyk rynkowych innych przedsiębiorstw w świetle art. 102 TFUE, jak również dla kontroli koncentracji i oceny innych praktyk ograniczających konkurencję na podstawie art. 101 TFUE. Mając na względzie powyższe, w mojej ocenie, ustalenia poczynione w rozprawie mogą zostać zastosowane również w innych obszarach prawa konkurencji.